

**ЯВИЩА ПОЛІСЕМІЇ ТА ОМОНІМІЇ
У ЯПОНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

У статті досліджуються кількісні та якісні характеристики лексико-семантичних явищ полісемії та омонімії японської літературознавчої термінології. Зосереджується увага на критеріях розмежування термінологічної багатозначності та омонімії, релевантних у межах досліджуваної термінології. Пропонується класифікація термінів-полісемантів, встановлюються шляхи виникнення полісемії, аналізується кількість типів термінів-омонімів японського літературознавства.

Ключові слова: терміни-полісеманти, омонімія, японська літературознавча термінологія, омографи, омофони.

Актуальність дослідження проблеми існування явищ полісемії та омонімії у галузевих термінологіях зумовлена наявністю низки негативних явищ, які є наслідком функціонування багатозначності термінологічних одиниць у межах фахової мови. Взв'язавши до уваги факти високої омонімії японської мови як субстрату японської літературознавчої термінології та півтораста років історії існування японського літературознавства, що є підґрунтям для розвитку полісемії, нескладно передбачити існування високого ступеню багатозначності досліджуваної термінології. Виявлення та аналіз причин виникнення термінів-полісемантів та термінів-омонімів є шляхом до розуміння природи небажаних у термінології явищ, а отже й передумовою їхнього усунення.

Метою дослідження є виявлення якісних та кількісних особливостей явищ полісемії та омонімії у межах японської літературознавчої термінології. Задля досягнення поставленої мети вважаємо за доцільне виконати такі **завдання**: встановити критерії розмежування випадків полісемії та омонімії у японській літературознавчій термінології, виявити шляхи виникнення явищ полісемії та омонімії у межах досліджуваної термінології, запропонувати класифікацію термінів-полісемантів досліджуваної фахової мови; встановити кількість термінів-омонімів з погляду їх тотожності або відмінності у написанні і вимові (омофони, власне омоніми, омографи).

Об'єктом дослідження є термінологічні одиниці японського літературознавства, відібрані нами зі словників [12; 15; 16].

Проблема явищ полісемії та омонімії у галузевих термінологіях неодноразово ставала об'єктом дослідження науковців [1, с.64–72, 143–146; 3; 4]. Нам відомо, що наявність термінів, кожен із яких означає кілька понять, є одним із найпоширеніших недоліків термінології. Вчені одноголосно стверджують, що багатозначність терміна спричинюють такі небажані у фаховій мові явища, як нестійкість уявлення про означуваний предмет, порушення взаєморозуміння і практичні помилки фахівців, залежність терміну від контексту [5, с.65–67; 10, с.61]. Багатозначність порушує одну із головних вимог до терміна: "будь-який науково-технічний термін на противагу звичайному слову (або словосполученню) повинен мати обмежений, чіткий фіксований зміст" [9, с.5]. Також термінологи наголошують на необхідності незалежності змісту терміна від контексту, на відміну від звичайного слова, яке уточнюється лише у певному контексті у поєднанні з іншими словами [9, с.5–6].

У термінології під поняттям "полісемія" прийнято розуміти здатність терміна мати одночасно, у синхронії, кілька значень [5, с.65]. У більшості випадків поява багатозначних термінів є наслідком зміни значень існуючих слів і словосполучень [10, с. 61]. Головною ознакою

багатозначного слова науковці називають наявність семантичного зв'язку між полісемантами, утвореними від одного слова. При цьому похідні значення полісемантичного слова групуються навколо основного, яке зазвичай є семантичним ядром [13].

Під поняттям "омонімія" (від гр. *homys* – однаковий і *упта* – ім'я) – науковці розуміють збіг в одній знакової формі кількох не пов'язаних між собою значень, причому кожне значення фіксується в окремій лексемі. Такі лексеми є омонімами [11, с. 426].

Як бачимо, у мовознавстві існують чіткі дефініції понять полісемії та омонімії. Проте науковці, які впритул досліджують ці явища на конкретному мовному матеріалі, стикаються з проблемою розмежування цих понять [5, с. 65–72; 6; 10, с.64; 13]. Учені пропонують різні підходи до розрізнення полісемантів та омонімів. При цьому особливою складністю є ідентифікація лексичних омонімів, утворених унаслідок розпаду полісемії. У цьому випадку омонімія є "логічним продовженням" полісемії і часто в конкретних проявах складно піддається чіткій класифікації [5, с.70]. Такі омоніми деякі вчені називають семантичними й ідентифікують їх за критерієм віддаленості значення слова. При цьому фахівці відразу зазначають суб'єктивність пропонованого критерію, оскільки у більшості випадків визначити кордони (ступінь) віддаленості значення слова дослідник змушений покладаючись на власну інтуїцію. Інші лінгвісти прагнуть розв'язати цю проблему шляхом віднесення до омонімів лише слів, різних за походженням, яке не завжди можна встановити [11, с. 426]. Критеріями розмежування омонімів і полісемантів уважаються словотвірна активність, синтаксичні ознаки, наявність різних синонімів, проте в більшості випадків відмінність словотвірних парадигм, синтаксичної сполучуваності й функцій у реченні різних значень не є показниками семантичного розходження слів одного фонетичного та графічного вигляду [2, с.57; 11, с. 426].

Розглянемо кілька пропонованих науковцями критеріїв розмежування полісемії та омонімії на матеріалі японської мови і, спираючись на власні спостереження, визначимо релевантність пропонованих науковцями критеріїв до дослідження полісемії та омонімії японської літературознавчої термінології.

Японознавець Т. І. Корчагіна, досліджуючи омонімію загальнолітературної японської мови, для відокремлення омонімії від полісемії спирається на семантичний опис словникового запасу японської мови, зафіксованого у словниках, вважаючи, що різні значення мають ті лексеми, які розташовані у різних словникових статтях. Тобто, кожна словникова стаття відображає лексему і лише одну [8, с. 54–55]. Для досліджуваної японської літературознавчої термінології такий підхід розмежу-

вання полісемії й омонімії вважаємо недоцільним, оскільки, як можна помітити, часто кілька омонімічних термінів містяться в одній словниковій статті. Очевидно, така відмінність у будові словникових статей загальнолітературної мови і досліджуваної фахової мови зумовлена специфікою багатозначності у термінології. Так, у термінології омонімічними вважаються терміни, які використовуються у різних галузях певної термінології, маючи певні відмінності у дефініції [5, с. 71–72]. Відповідно, словникова стаття фахової мови часто будується за такою схемою: *термін – 1) визначення в одній галузі термінології; 2) визначення в іншій галузі термінології*. Наприклад: *мандан* (漫談) – 1) гумористична оповідь; 2) у театрі *йосе* – усна карикатура, сатира, анекдот [12, с. 83]. Як бачимо, одна словникова стаття містить кілька термінів-омонімів, що підтверджує нерелевантність критерію ідентифікації омонімів за розташуванням лише одного омоніма в одній словниковій статті.

Т. К. Комарницька, досліджуючи семантичні особливості японської юридичної термінології, послуговується власним критерієм розмежування полісемії та омонімії. Цей критерій, названий дослідницею *функціональним*, "спирається на функціонування термінології у дискурсі тих чи інших галузей права" [7, с. 132]. "У разі, коли одиниця полісемічна <...> за дискурсом кожної галузі права, у межах якого ця одиниця може вживатися, "закріплене" те чи інше її значення. Такі одиниці, кожне зі значень яких характерне для дискурсу лише певної визначеної галузі права, ми вважаємо полісемічними. Завдяки такому розподіленню значень полісемічних термінів за галузями права частково реалізується прагнення японської юридичної термінології до моносемічності; це також запобігає зіткненню значень полісемічного терміна у межах одного контексту. Омонімією ж ми пропонуємо вважати випадки, коли два значення (а точніше, два різні слова) паралельно функціонують у межах дискурсу однієї галузі права" [7, с. 132].

Релевантний для розмежування полісемії й омонімії функціональний критерій японської юридичної термінології ("яка прагне до точності й однозначності" [7, с. 127]), за нашими спостереженнями, не реалізується у повній мірі у межах японської літературознавчої термінології. Нерідко трапляються випадки функціонування термінів-полісемантів у межах однієї галузі літературознавства, що суперечить вимозі функціонального критерію. Наведемо кілька прикладів.

Ренсо (連想, *досл.*: "пов'язані ідеї") – 1. Зв'язок між образами у суміжних строфах *ренґа*. 2. Зв'язок між образами в одній строфі *ренґа* або у вірші *хайку*.

Цукеката (付方, *досл.*: "спосіб поєднання") – 1. Вісім стилів поєднання строф *ренґа*, описані учнем Мацуо Башьо Шіко у праці "Хайкай кокіншью". 2. Гра слів у межах однієї строфи *ренґа*.

Як бачимо, у наведених прикладах терміни-полісеманти, які містяться в одній словниковій статті, функціонують у межах однієї галузі літературознавства – жанру *ренґа*. Очевидно, неможливість однозначного використання релевантного у юридичній термінології функціонального критерію розмежування полісемії й омонімії у межах досліджуваної термінології зумовлена меншою мірою прагнення літературознавчої термінології до точності й однозначності.

Отже, вище ми проаналізували різні підходи до розмежування полісемії та омонімії, пропонувані науковцями, у тому числі на матеріалі японської мови. Зваживши ступінь релевантності пропонованих підходів до дослідження проблеми розмежування полісемії та омо-

німії японської літературознавчої термінології, можемо констатувати відсутність єдиного підходу до вирішення вказаної проблеми (як-то, наприклад, у японській юридичній термінології /функціональний критерій/ або у загальнолітературній японській мові /словниковий критерій/). Тобто, вважаємо за неможливе охопити єдиним критерієм розмежування полісемії та омонімії усю повноту термінології японського письменства. Натомість пропонуємо послуговуватися кількома традиційними критеріями: по-перше, етимологічним (незалежність творення двох термінів); по-друге, семантичним (ступенем віддаленості семантичних зв'язків).

Полісемія японської літературознавчої термінології

Отже, розглянувши вище визначення та критерії викремлення полісемантів, ми впритул наблизилися до аналізу явища полісемії японської літературознавчої термінології. По-перше, ми встановили відсоток багатозначних термінів серед загальної кількості одиниць досліджуваної термінології. За результатами проведеного нами квантитативного аналізу, кількість полісемантичних одиниць становить 8% від загальної кількості досліджених термінів. По-друге, взявши до уваги попередні дослідження багатозначності на матеріалі галузевих термінологій [3; 4], ми вважали за доцільне запропонувати класифікацію термінів-полісемантів досліджуваної фахової мови з погляду способів творення багатозначності певної термінологічної одиниці. Таким чином, нами були виявлені такі види полісемії японської літературознавчої термінології:

1. категорійна багатозначність (утворена внаслідок метонімії або синекдохи);

2. метафорична багатозначність;

3. багатозначність, що виникла внаслідок полісемії загальнолітературного слова, перенесеного до термінології.

Категорійна багатозначність. Насамперед, проаналізуємо найпоширеніший у межах досліджуваної фахової мови різновид багатозначності – категорійну, яка полягає в тім, що зміст поняття складається з ознак, які належать одночасно кільком категоріям, тобто полісемія утворюється внаслідок переносу значення на нові метонімії (означення результату процесу дії через назву дії тощо) або синекдохи (тип переносу значення за суміжністю, який базується на кількісному співвідношенні: більше визначається через менше, рід через вид, ціле через частину і навпаки). Здебільшого такий різновид багатозначності у термінології реалізується на матеріалі віддієслівних іменників, які означають процес, дію [5, с. 66]. Необхідно зазначити, що категорійну багатозначність усунути складно, і досить часто навіть для усталеного терміна фіксується значення у двох-трьох категоріях [5, с. 68–69]. Наведемо кілька прикладів таких одиниць, виявлених у межах японської літературознавчої термінології.

1. Перенесення назви дієслова на іменник. Наприклад:

Кусаку (句作, *досл.*: "складати вірш") – 1. Процес складання віршів *хайку*. 2. Композиція строфи або вірша, яка разом із поняттями *дай* (тема) і *шюко* (сюжет), складає основу вірша *ренґа* та *хайкай*.

2. Перенесення назви певної дії на виконавця дії. Наприклад:

Анґя (行脚, *досл.*: "паломництво", "подорож пішки") –

1. Подорож поета *хайкай* або *ренґа* провінціями Японії. 2. Поет *хайкай* або *ренґа*, який у пошуках творчого натхнення подорожує рідною країною.

Рен (連, *досл.*: "ряд", "ланцюжок") – 1. Група поетів, які пишуть у жанрі *ренґа*, *ренку* або *хайкай*. 2. Поєднання строф у віршовому ланцюжку *ренґа*.

3. Перенесення назви цілого на частину; перенесення назви частини на ціле. Наприклад:

Га-но ута (雅の歌, досл.: "вишукана пісня") – 1. Тема вірша *вака*. 2. Розділ поетичної антології, який містив вірші, об'єднанні єдиною темою.

Метафорична багатозначність. Термінологи вказують на неможливість розвитку у термінології багатозначності шляхом метафоричного переносу. "Власне терміни можуть бути утворені на основі метафоричного переносу значення загальноживаного слова. Але всередині спеціальної сфери спілкування, у межах мови науки, у власне термінах метафорична багатозначність не розвивається" [5, с. 66]. Японська літературознавча термінологія очевидно є винятком із цього правила, оскільки нами були виявлені випадки розвитку метафоричної багатозначності у межах досліджуваної термінології. За нашими спостереженнями, більшість таких прикладів з'явилися внаслідок метафоричного переносу із раніше утвореного літературознавчого терміну нейтральної конотації для творення нового терміну переважно негативного змісту, де першотермін уживається уже в переносному значенні з негативним забарвленням. Наприклад:

Ічіґоші (一行詞, досл.: "вірш в один рядок") – 1. Моно-вірш. 2. Термін, яким поети традиційних шкіл зневажливо називають сучасні *хайку*, написані без дотримання канонічних правил часто одним рядком.

Джіккей (美景, досл.: "справжній пейзаж") – 1. Вірш *хайкай*, в якому поетом змальовано реальну картину природи без додавання прикрас. 2. У негативній критиці – невиразні *хайку*, які не викликають емоційного відгуку.

Соку (疎句) – 1. Термін середньовічної поезики на позначення *танка*, семантичний і ритмічний малюнок першої (5–7–5) і другої (7–7) строфи якої завуальований, на перший погляд непомітний, збагнути який читач повинен за допомогою внутрішнього змісту, тонких асоціацій, алюзій на твір іншого автора тощо. 2. У негативній критиці *ренґа* – невиразний, слабко виражений зв'язок між строфами.

Багатозначність, що виникла внаслідок полісемії загальнолітературного слова, перенесеного до термінології. Цей різновид полісемії японських літературознавчих термінів постав унаслідок перенесення багатозначності загальнолітературного слова або частини слова до термінології. Наприклад, термін *вабун* (和文) у літературознавстві має два значення: 1) японська література IX–XII ст.; 2) мова японської класичної поезії, у якій вживалися слова виключно японського походження (*ваґо* 和語). На цьому прикладі спостерігаємо подвійне значення терміна *вабун* (和文), спричиненого багатозначністю складового кореня *бун* 文 у загальнолітературній мові (у словнику Н. І. Фельдман-Конрад: 文 – література; писемність; текст; твір; /літературний/ стиль; речення [14, с.285]).

Наведемо ще кілька прикладів подібних одиниць:

Гаґен (雅言) – 1) давня високохудожня література; 2) вишуканий вислів, витончена мова (у словнику Н. І. Фельдман-Конрад: 言 – слово; слова; говорити; сказати [14, с.541]).

Каші (歌詞) – 1) слова вірша; 2) текст музичного твору (пісні, опери) (у словнику Н. І. Фельдман-Конрад: 歌 – пісня; вірш; співати [14, с.333]).

Окрім класифікації термінів-полісемантів за способом творення, результати якої представлені вище, ми ми вдалися до аналізу багатозначних термінологічних одиниць японського літературознавства з погляду типів

семантичних зв'язків між полісемантами. Нам відомо, що за умови визнання в семантичній структурі слова інваріанта чи головного лексико-семантичного-варіанта (Р. Якобсон, В. Звєгінцев й ін.) вчені виокремлюють такі різновиди полісемії: *ланцюжковий* при послідовному творенні значень полісеманта; *радіальний* при творенні кількох значень від одного головного значення та *комбінований* [11, с.469]. У межах досліджуваної термінології нами були виявлені ознаки ланцюжкового типу полісемії у категоріальному та метафоричному способах творення полісемантів; ознаки ж радіального типу притаманні полісемії, що виникла внаслідок перенесення багатозначності загальнолітературного слова. Як бачимо, серед термінів-полісемантів японської літературознавчої термінології кількість одиниць ланцюжкового типу семантичного зв'язку притаманна двом видам полісемантів проти одного виду радіальних полісемантів; а отже ланцюжковий тип семантичного зв'язку є домінуючим у межах досліджуваної термінології.

Проаналізувавши явище полісемії японської літературознавчої термінології з погляду способів творення полісемантів та типів семантичних зв'язків, опишемо деякі наші спостереження стосовно досліджуваних термінів. Нескладно помітити, що більшість проаналізованих термінів-полісемантів належать до середньовічної поезики, натомість порівняно нові літературознавчі терміни XX–XXI ст. тяжіють до однозначності. Закономірно, що така тенденція виникла внаслідок довгої історії існування японського літературознавства, в ході якої давні терміни набували кількох значень. За нашими спостереженнями, шляхами розвитку полісемії у японській літературознавчій термінології є: запозичення існуючих термінів класичної поезики віршів-*танка* (X ст.) поетами *ренґа* та *хайкай* (XVI ст.) для обслуговування термінології поезики новостворених жанрів *ренґа* та *хайкай*; розвиток другого значення терміна у негативній конотації для означення недоліків твору від першого терміна класичної літератури; загальнолітературна багатозначність складових коренів терміна.

Разом із тим, нами була виявлена особливість полісемії японської літературознавчої термінології, яка, за твердженнями вчених, не притаманна фаховим мовам – розвиток метафоричної багатозначності у межах однієї термінології.

Омонімія японської літературознавчої термінології

У порівнянні із проаналізованими вище термінами-полісемантами (які становлять 8% від загальної кількості), омонімічні одиниці у межах японської літературознавчої термінології представлені меншим відсотком – 1,45% від загальної кількості досліджуваної термінології. Встановивши кількісні характеристики явища омонімії японського літературознавства, перейдемо до аналізу якісних особливостей термінів-омонімів у межах досліджуваної термінології.

Відомо, що японська мова має високий ступінь омонімії, зумовлений простою структурою японського складу, для якого нехарактерне поєднання "приголосний + голосний + приголосний". Відповідно, запозичена фонетично різноманітна лексика китайської мови та європейських мов у середовищі японської мови поступово спрощується, поповнюючи кількість омонімічних коренів [8, с.63]. Оскільки омоніми японської мови можуть мати як ідентичне, так і різне написання, як однакове, так і різне звучання (вимову), вчені користуються класифікацією омонімів за співпадінням чи неспівпадінням їх на письмі:

- омофони (слова, що мають тотожну вимову і різне написання);
- власне омоніми (слова, що мають тотожні вимову і написання);

■ омографи (слова, що мають ідентичне написання і різну вимову) в межах літературознавчої термінології виявилися рідкісними [8].

У межах досліджуваної японської літературознавчої термінології найчастотнішими виявилися омофони. За частотністю перше місце омофони посідають і в загальнолітературній мові [8, с.75]. Більшість виявлених нами прикладів омофонів з етимологічної точки зору належать до слів китайського типу *канго* 漢語. Домінування омофонів типу *канго* 漢語 у літературознавчій термінології можемо пояснити двома причинами: 1) питомою часткою омофонів-*канго* у японській мові як субстрату галузевої термінології; 2) притаманністю слів-*канго* саме письмовій мові (на що вказують більшість дослідників японської лексикології [8, с. 78]), до якої належить літературознавча термінологія.

Омографи та власне омоніми виявилися непоширеними серед термінологічних одиниць японської літературознавчої термінології. Нам вдалося віднайти лише один приклад омографу.

Кусаку (句作, досл.: "складати вірш") – процес складання віршів *хайку*.

Кудзукурі (句作り, досл.: "композиція вірша") – композиція строфи або вірша, яка разом із поняттями *дай* (тема) і *шюко* (сюжет), складає основу вірша *ренга* та *хайкай*.

Наведений приклад омографічних термінів утворений шляхом різного читання одного ієрогліфа (автентичного японського /句作り/ та китайського /句作/).

Випадки власне омонімії та омофонії ми розглянемо нижче у межах дослідження термінів-омонімів за способом творення.

Проаналізувавши терміни-омоніми японської літературознавчої термінології "за співпадінням чи неспівпадінням їх на письмі" [8, с. 63–75], вважаємо за можливе встановити способи творення омонімів у межах досліджуваної термінології. Спершу проаналізуємо погляди науковців на явище омонімії у термінології. Вчені зазначають, що "омонімія у межах термінологічної лексики суттєво відрізняється від аналогічного процесу у лексиці загальнолітературної мови за двома ознаками" [5, с. 72]. По-перше, термінологія використовує лише один різновид омонімії, а саме ту, яка є результатом семантичного розвитку слова, його багатозначності. По-друге, омонімія стосовно термінології може бути охарактеризована лише як міжсистемне явище або як терміни різних терміносистем [5, с. 72]. Нашим завданням є, спираючись на теоретичні напрацювання термінологів, встановити різновиди та шляхи виникнення омонімії японської літературознавчої термінології.

Нам відомо, що науковці заперечують існування у термінологіях омонімії, яка "є результатом утворення слів, історично різних за походженням, але тотожних за звучанням". "Такий різновид омонімії є непритаманним природі терміну" [5, с. 72]. Для досліджуваної японської літературознавчої термінології заперечене європейськими науковцями явище існування етимологічно різних за походженням, але ідентичних за звучанням слів є типовим. Вважаємо, що така "аномалія" зумовлена високою омонімічністю загальнолітературної японської мови як субстрату досліджуваної літературознавчої термінології. Тобто різновид омонімії нехарактерний для європейських фахових мов, є притаманним термінологіям мов із вищим ступенем омонімії загальнолітературної мови. Наведемо кілька прикладів подібних одиниць, виявлених нами у межах японської літературознавчої термінології.

Джі (次, досл.: "другорядне слово") – 1. Один із поетичних засобів, який полягає в умінні поета поєднати

слабку, художньо невиразну строфу *ренга* із яскравою, майстерною строфою. 2. Термін, яким означають найменш вдалі строфи у віршовому ланцюжку *ренга*.

Джі (自, досл.: "сам") – 1. Строфа *хайкай-но ренга* або *ренку*, в якій поет говорить про власні почуття та переживання. Антонім – *та* – строфа, в якій йдеться про емоції третьої особи. 2. Один із двох способів поєднання строф *ренга* за принципом *ніндзю* (досл.: "людські почуття"), описаний Тачібанною Хокуші у праці "Цукеката дзета-ден".

Джі (辞, досл.: "слово /про.../") – один із 21 типів *хайбун*, описаний Морікавою Кьоріку у збірці "Фудзокумондзен". Такі твори були цілком присвячені одному об'єктові і мали, як правило, у перекладі такі назви: "Слово про пелюстки сакури", "Слово про вітер" тощо.

Кі (季, досл.: "сезон") – термін, який до початку ХХ ст. використовувався в значенні синоніма "сезонних слів" – *кіго* та *кі-но котоба*.

Кі (記, досл.: "записки", "нотатки") – один із 21 типів *хайбун*, описаних Морікавою Кьоріку у збірці "Фудзокумондзен". Тексти цього типу змальовували "натуральну" дійсність без будь-яких прикрас, у тому числі лексичних.

Фу (賦, досл.: "опис") – один із 21-го типу *хайбун* запровадженого Морікавою Кьоріку у збірці "Фудзокумондзен". Для цього типу жанру *хайбун* характерні широкі описи із використанням риторичних прикрас, паралелізмів та інших художньо-стилістичних засобів.

Фу (譜, досл.: "класифікація") – один із 21-го типу *хайбун* запровадженого Морікавою Кьоріку у збірці "Фудзокумондзен". Цьому типу жанру *хайбун* притаманна авторська класифікація та систематизація описуваних предметів та явищ.

Наведені приклади належать до групи омофонів (мають тотожну вимову і відмінне графічне відображення). Разом із тим у межах історично незалежно утворених омонімів японської літературознавчої термінології трапляються випадки і повної омонімії (слова, що мають тотожні вимову і написання). Наприклад:

Дза (座, досл.: "місце") – місце зустрічі поетів для написання віршів *ренга* або *хайкай-но ренга*.

Дза (座, досл.: "місце") – установлене канонічними правилами місце певної строфи у віршовому ланцюжку *ренга* (наприклад, 17 та 35 строфи *касен-ренга* обов'язково мають бути присвячені квітам).

Вадза ута – (業歌, досл.: "пісня про (божественні) діяння") – давні синтоїстські "святищенні пісні", в яких широко використовувалися прийоми іносказання, які сформувалися під впливом *котодама*.

Вадза ута (業歌, досл.: "пісні про діяння (ремісників)") – жанр календарно-обрядової поезії за класифікацією японського фольклориста Янагіта Куніо. Такі пісні складали і виконували переважно ремісники під час своєї професійної діяльності. До різновидів *вадза ута* належать: *дайко ута* – пісні майстрів, *кобікі ута* – пісні лісорубів, *чяші ута* – пісні збирачів чаю, *сакея ута* – пісні виноробів, *абурашіборі ута* – пісні олійників та інші.

Як бачимо, наведені вище омоніми є випадковими збігами і функціонують у межах однієї галузі літературознавчої термінології. Проаналізуємо інший різновид омонімів, який відрізняється від вищерозглянутого функціонуванням у різних галузях японської літературознавства (напр.: у поетичному і драматичному родах; у жанрах *нагаута* і *танка*, у *хайку* і *хайкай*). При цьому аналізована група омонімів відповідає вимогам омонімії: термінологічні одиниці мають ідентичну зовнішню форму та різну не пов'язану семантику. Вважаємо, за можливе припустити, що аналізований вид класифікованих нами омоні-

мів, утворився унаслідок розходження полісемії. Перевірити це припущення можливо шляхом аналізу походження окремих омонімів, що потребує окремого дослідження. Наведемо кілька прикладів подібних омонімів.

Нагаута (長歌, досл.: "довга пісня") – 1. Форма давньояпонської епічної й ліричної поезії, розквіт якої припадає на VIII ст. 2. У традиційному театрі терміном *нагаута* означають один із видів речитативного співу, який використовується в якості музичного супроводу до традиційних танців.

Хайджин (俳人) – 1. Поет жанру *хайкай*. 2. Поет жанру *хайку*.

Ханка (反歌) – 1. Вірш-*танка*, який за традицією, започаткований ще авторами антології "Ман-йо-шю", додавався до "довгих пісень" (*нагаута*) і певною мірою підсумовував зміст усієї поеми. 2. Терміном *ханка* називалися також вірші жанру *танка*, прислані у відповідь на поетичне послання, якими за доби Хей-ан часто обмінювалися закохані, друзі та ін.

Як указують термінологи, омоніми можуть виникати і при так званому аббревіатурному методі побудови науково-технічних термінів. У таких термінах співпадає звуковий склад різних за суттю слів, утворених незалежно один від одного. Тому такі слова належать також до числа омонімів [10, с.64]. Омонімія в цьому випадку виникає шляхом утворення нового терміна унаслідок усичення. Наприклад:

Хайкай-но ренга (俳諧連歌, досл.: "жартівливі ренга") або скорочено – *俳諧 хайкай*) – комічний різновид жанру *ренга*. Омоніми: 1) *хайкай* – *танка* комічного змісту; 2) синонім тривірша *хайку*.

Отже, вище ми проаналізували явище омонімії японської літературознавчої термінології з погляду тожності або відмінності у написанні й вимові (як особливості японської мови) та з погляду способів творення. Було встановлено кількісне переважання термінів-омофонів у межах японської літературознавчої термінології. У межах фахової мови японського письменства нами були виявлені типи для термінологій різновиди омонімів: омоніми-аббревіатури та омоніми, утворені шляхом розходження полісемії. За результатами проведеного нами квантитативного аналізу, частка термінів-омонімів становить 1,45% від загальної кількості досліджуваної термінології; термінів-полісемантів – 8% від загальної кількості термінів, що послуговували нам об'єктом дослідження.

Анистратенко Л., соискатель
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ЯВЛЕНИЯ ПОЛИСЕМИИ И ОМОНИМИИ В ЯПОНСКОЙ ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ

В статье исследуются количественные и качественные характеристики лексико-семантических явлений полисемии и омонимии японской литературоведческой терминологии. Концентрируется внимание на критериях разграничения терминологической многозначности и омонимии, релевантных в границах исследуемой терминологии. Предлагается классификация терминов-полисемантов, определяются пути возникновения полисемии, анализируется количество типов терминов-омонимов японского литературоведения.

Ключевые слова: термины-полисеманты, омонимия, японская литературоведческая терминология, омографы, омофоны.

Anistratenko L., postgraduated student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

PHENOMENA OF POLYSEMY AND HOMONYMY IN THE JAPANESE LITERARY TERMINOLOGY

The article deals with quantitative and qualitative peculiarities of lexical and semantic phenomena of polysemy and homonymy in the Japanese literary terminology. The attention is focused upon the criteria of difference in the meaning of terminological polysemy and homonymy relevant for the terminology being researched. The author proposes a classification of polysemantic terms; defines the ways of polysemy genesis; analyzes the quantity of types of homonymy terms in the Japanese literary terminology.

Tags: polysemy terms, homonymy, Japanese literary terminology, homographs, homophones.

Вище нами була запропонована класифікація полісемантичних термінів японської літературознавчої термінології за способами творення (категорійна багатозначність / утворена внаслідок метонімії або синекдохи;/ метафорична багатозначність; багатозначність, утворена внаслідок полісемії загальнолітературного слова, перенесеного до термінології); проаналізовано досліджувані багатозначні одиниці за типами семантичних зв'язків (ланцюжковий, радіальний); встановлено шляхи розвитку полісемії термінології японського письменства.

Список використаних джерел:

1. Бурсина О. А. Терминология социальной работы: структура, семантика и функционирование (на материале англоязычной литературы для социальных работников). Дисс. ... канд. филол. наук. – Санкт-Петербург, 2014. – 324 с.
2. Галкина-Федорук Е. М. Современный русский язык. Лексика / Е. М. Галкина-Федорук. – М.: Наука, 1954. – 287 с.
3. Грибник Ю. І. Явища полісемії та омонімії в англійській геодезичній термінології / Ю. І. Грибник // Молодий вчений. – 2015. – №2 (17). – С. 191–194.
4. Грошева А. А. К вопросу об асимметрии терминологического знака в медицинской терминологии / А. А. Грошева // Известия Самарского научного центра Российской академии наук : Т.17. – №2(2), 2015. – С. 449–452.
5. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М.: Наука, 1977. – 248 с.
6. Кантемір С. О. Полісемія VS омонімія: труднощі розмежування / С. О. Кантемір // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Вип. 24. – 2012. – С. 104–107.
7. Комарницька Т. К. Структурно-семантичні та функціональні особливості сучасної японської юридичної термінології. Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2010. – 247 с.
8. Корчагина Т. І. Омонимия в современном японском языке / Т. І. Корчагина. – изд. 2-е исп. и доп. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2005. – 173 с.
9. Лотте Д. С. Некоторые принципиальные вопросы отбора и построения научно-технических терминов / Д. С. Лотте. – М.: Изд-во акад. наук СССР, 1941. – 26 с.
10. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии / Д. С. Лотте. – М., 1961. – 162 с.
11. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
12. Словник японських літературознавчих термінів / Л. С. Анистратенко, І. П. Бондаренко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 208 с.
13. Янцуківа Т. В. Разграничение полисемии и омонимии в горномарийско-русских словарях: [электронный ресурс] – режим доступа: <http://www.sworld.com.ua/index.php/uk/philosophy-and-philology-411/linguistics-and-foreign-languages-in-the-world-today-411/10727-411-0815>.
14. Японско-русский учебный словарь иероглифов / Н. И. Фельдман-Конрад. – М.: Живой язык, 2001. – 680 с.
15. 新編文学用語辞典 (A Handbook of Literary Terms) / 福田陸太郎・村松定孝. – 東京: こびあん書房, 1987. – 280 p.
16. 日本文学史辞典 / 西尾實. – 東京: 日本評論新社, 1954. – 980 p.

Надійшла до редколегії 02.09.16